daarom, dat ons artikel aanleiding gaf, niet alleen aan Ds. Kuiper maar ook aan Ds. Duursema van Uithuizen om in de *Groninger Kerkbode* meer licht te ontsteken.

Dat concentratie van onzen zendingsarbeid op Midden-Java ons in het belang van de zending het meest wenschelijk voorkomt, is door ons nooit verzwegen. Zending op een geheel geïsoleerd eiland met een betrekkelijk kleine bevolking blijft door ernstige bezwaren gedrukt. Desniettegenstaande begrijpen wij, hoe uiterst moeilijk het valt, een eenmaal geoccupeerd Zendingsterrein weer te verlaten. Onze bedoeling was dan ook niet om Soemba geheel prijs te geven. Maar wel scheen in verband met de gerezen moeielijkheden de vraag gewettigd, of niet een andere weg moest worden ingeslagen. Bijvoorbeeld door het aantal zendingsdienaren te verminderen, meer gebruik te maken van inlandsche helpers enz. Intusschen, nu deputaten besloten hebben op den bestaanden voet voort te gaan, ja zelfs het plan schijnt te bestaan spoedig een derden zendingsdienaar naar Soemba te zenden en het werk der Bijbelvertaling ter hand te nemen, zou het nutteloos zijn op dit onderwerp door te gaan. Men kan thans alleen de bede uitspreken, dat spoedig een rijkere oogst op Soemba den arbeid onzer kerken bekrone.

Bijzondere Universiteiten.

Zoodra het wetsontwerp op het Hooger Onderwijs door de Regeering bij de Staten-generaal werd ingediend, liep het gerucht dat de Senaten der Rijksuniversiteiten ten opzichte van dit wetsontwerp verre van gunstig waren gestemd. Al besloot men, gelijk dezer dagen publiek werd meegedeeld, in een samenkomst van de Rectoren der Universiteiten geen openbare stappen te doen, men oordeelde toch eenparig, dat dit wetsontwerp voor de Lands-hoogescholen een gevaar opleverde, ja, dat heel de ontwikkeling der wetenschap er door werd bedreigd. Dat bij zoo eminent gevaar toch niet geheel mocht gezwegen worden, sprak van zelf. Prof. v. d. Vlugt trok bij de verkiezing van een Kamerlid te Leiden aan de brandklok en beval zijn eigen candidatuur aan door te wijzen op het gevaar, dat de Leidsche Hoogeschool zou worden leeggepompt. En daarna verschenen in het *Handelsblad* de bekende artikelen onder de doorzichtige pseudoniem Q. N., waarin op meer ernstige gronden de bezwaren tegen de erkenning der bijzondere universiteiten werden uiteen gezet. Ook de andere liberale bladen deden bedenkingen hooren, al blijft het feit opmerkelijk, dat de scherpste bestrijding van een hoogleeraar der Rijksuniversiteit uitging. Aan min-edelen concurrentiegeest mag dit bij een man van zoo hoog ideale levensopvatting als Prof. van der Vlugt natuurlijk niet worden toegeschreven. Maar wel teekent dit, hoe de doktrinaire opvatting van het monopolie der officieele wetenschap nog het sterkst in den kring onzer staatsprofessoren wordt gevonden. Daaruit alleen valt het te verklaren, dat onze Rijks-hoogescholen, die over schat van geld, over mannen van naam, over laboratoria en ziekenhuizen te beschikken hebben, zelfs het ooilam van den effectus civilis aan de bijzondere universiteiten misgunnen.

Nu binnen korten tijd de bespreking van dit wetsontwerp uit de sectiën der Tweede Kamer in de publieke behandeling zal overgaan, heeft Mr. Anema een goed werk gedaan, met de argumenten, door Q. N. en anderen in de pers tegen het wetsontwerp aangevoerd, nogmaals aan den toets der critiek te onderwerpen. Hijdeed dat in een lijvige brochure, die onder den titel *Bijzondere Universiteiten* bij de Drukkerij Vada te Wageningen het licht zag. Het betoog richt zich in hoofdzaak tegen de artikelen van Q. N. in het *Handelsblad*, en elk onpartijdige toeschouwer zal moeten toestemmen, dat in dit ridderlijk tweegevecht door den jongeren leerling aan zijn vroegeren meester menig rake stoot is toegebracht. Argument na argument wordt den tegenstander uit de hand geslagen met een beroep op hetgeen de coryphaeen der liberale partij zelf hebben gezegd. En ten slotte wordt in een aangrijpende peroratie een beroep gedaan op het rechtsbesef zelf onzer tegenstanders, om hen te doen gevoelen, dat de staat toch niet met sociale machtsmiddelen in den kamp des geestes op het gebied van het hoogere onderwijs mag tusschenbeide treden en de eene partij onderdrukken ten bate van de andere.

Twee voorstellingen zijn het, als ik wel zie, die thans op het terrein van het Hooger Onderwijs om den voorrang vechten. Het is vooreerst de grondgedachte van Mr. de Savornin Lohman, van de richting van Prof. Van der Vlugt, door Q. N. thans in het *Handelsblad* nogmaals met klem verdedigd en van de wet van '76, dat een Universiteit slechts daar is en dat slechts daar de wetenschap kan bloeien en de jongelingschap worden opgeleid tot waarlijk weten, waar mannen van de meest uiteenloopende richting, mits onbevooroordeelde en onpartijdige waarheid vorschers, naast elkaar werken en doceeren. Aan den anderen kant staat de groep van Dr. Kuyper en de zijnen, en een weldoordachte groep van katholieken, die meenen, dat de zoo pas omschreven vereischten eerst daar worden gerealiseerd, waar eenheid van levensbeginselen het gezamenlijk corps van Academische docenten vereenigt. Aan beide zijden is eerlijkheid van bedoelen, diepte van overtuiging en waarachtigheid van wetenschappelijke kennis aan geen redelijken twijfel onderhevig. Welnu, waar de partijen zóó staan, is het daar niet plicht van den Staat, voor beide opvattingen op zijn terrein gelijke voorwaarden van ontplooiing in de practijk te verschaffen?

Het is op dien grond, dat niet als een *gunst*, maar als een daad van zedelijk *recht* de erkenning der bijzondere universiteiten van den Staat wordt gevraagd:

De Staat geve èn effectus civilis aan bijzondere Universiteiten èn gelegenheid tot aanvulling door bijzondere leerstoelen voor wie meenen dat dit de voorkeur verdient. Niet de machtsdaad van den Staat, de worsteling der partijen zelf moet deezen strijd beslissen.

Dat is zedelijk gebruik der rechtsmacht.

Het is op deze gronden, dat wij voor het forum der publieke opinie en voor dat in 's Lands raadszaal vrijmoedigljk en met klem de vordering stellen: Mijne Heeren, wijst dezen eisch om recht niet af! Hecht aan het ingediende ontwerp Uw zegel; laat het wet worden; laat de kamp der geesten in hoogste instantie niet langer ontsierd worden door het gebruik van brute machtsmiddelen, maar laat ons den strijd om de wetenschap en om de ziel van ons volk strijden met het alleen doeltreffend wapentuig van ons hart en ons intellect! Dan eerst wordt die waarlijk gevoerd in vrijheid! Want Ge weet het: La liberté n'existe jamais, quand elle n'est qu'une tolérance et pas un droit!

Door dit kloek geschreven betoog heeft Mr. Anema aanspraak op den dank van allen, die voor de vrijheid van hooger onderwijs opkomen.

Hij heeft niet alleen door scherpe dialectiek zijn teganstander willen ontwapenen, maar gepoogd door een beroep op zijn rechtsgevoel hem tot een hooger standpunt op te voeren.

Daarin vooral ligt de waarde van dit verweerschrift.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. Houtzagers: Van Ds. G. Vlug te Oldebroek, van den heer *A. Kleinjan* te Barendrecht *f* 15.

D. HULLEMAN,
Kootwijk. *Penningmeester.*

Uit de Pers.

In het *Bijblad* van de *Geldersche Kerkbode*, dat tevens als een plaatselijke kerkbode dienst doet voor de Gereformeerde Kerk van Arnhem (A. en B.) geeft de welversneden pen van Ds. Hockstra kostelijke wenken voor ons kerkelijk leven:

Wij blijven het een grooten zegen achten, dat de Kerkelijke bewegingen van 1834 en 1886 er gekomen zijn, waardoor een groot deel van het volk des Heeren met hun zaad geleid is tot een Kerkelijk leven naar eisch van Gods Woord ingericht, waarin Christus erkend wordt als de hoogste Leeraar, de eenige Hoogepriester en de eeuwige Koning, waarin geen andere prediking gehoord wordt dan de prediking van Gods Woord en de Sacramenten worden hoog gehouden als door den Heere verordend voor de geloovigen en die de waarheid hebben bekend.

Het is meer te waardeeren, dan gewoonlijk geschiedt, en op hoogen prijs te stellen, dat schier heel ons land bezaaid is met Kerken, waarin de „reine leer" verkondigd wordt en de gemeente (hoe klein deel van de bevolking zij soms ook uitmaakt) in de weide des Heeren geleid wordt, door dienaren des Woords van degelijke opleiding en fundamenteele kennis. Zelfs zeer kleine Kerken, gering in ledental, genieten het voorrecht op degelijke wijze ingeleid te worden in het Woord en in de gangen des geestelijken levens. Natuurlijk is de begaafdheid der predikers te onderscheiden: heeft de een meer licht in 't Woord ontvangtn dan de ander, klinkt de geestelijke toon bij den een helderder en dieper dan bij den ander, is de een ook in heel zijn leven en omgang sierlijker dan de ander. Dat onderscheid is nooit geheel weg te nemen, ook niet in het uitnemendste kerkelijk leven. Maar wij denken dat wij wel dankbaar mogen erkennen, dat over 't geheel genomen de prediking in onze Kerken niet op zoo heel laag peil van gehalte en degelijkheid staat. De omstandigheden leiden daartoe ook.

Want er is geen gebrek aan leeraars. En ons Gereformeerd volkje is over 't algemeen nog al niet zoo gemakkelijk te bevredigen. Ze zijn nog al veeleischend, wat de prediking aangaat. In goeden zin genomen mag dat ook. Niet in dien zin da wij allerlei vitterijen en nietige aanmerkingen van lieden, wien 't minder om 't Woord Gods en de voeding hunner zielen met de waarheid die naar de Godzaligheid is, te doen is, zouden goedkeuren. Maar wij willen maar zeggen, dat der gemeente Gods het beste toekomt. Niet omdat ze 't waardig is, maar omdat des Heeren gunst over haar dat meebrengt. Zoo kan 't dan wel eens wat lastig zijn, dat ons Gereformeerd volk over 't geheel nog al wat veeleischend is, wat den inhoud van de prediking aangaat; maar 't is toch ook opscherpend voor de leeraars; opdat ze zich zullen benaarstigen, heel hun hart te zetten op de bediening des Goddelijken Woords, om het uit te graven en de schatten van Christus toe te dienen aan des Heeren volk. Wat 't gehalte van de prediking, van de bediening des Woords aangaat, ligt er dus een opscherpend en be orderend element in het niet zoo spoedig voldaan en bevredigd zijn van ons kerkvolk. Natuurlijk is er ook een schaduwzijde aan. Niet a leen voor minder begaafde dienaren, die door gebrek aan waardeering te zeer ontmoedigd kunnen worden; maar bijzonder ook voor de menschen zelven, die niet zoo licht tevreden gesteld zijn. Dat hangt soms samen met gebrek aan geestelijke behoefte, met gebrek aan werking van het geestelijk leven in hen. Het Schriftwoord is bekend dat een verzadigde ziel het honingzeem vertreedt. Het ligt in onze zondige natuur, wanneer God overvloed van geestelijk voedsel schenkt (gelijk dat werkelijk in onze dagen het geval is), het voorrecht niet te achten, en den geestelijken honger te verlieezen, die zich wel eens levendiger doet gevoelen in tijden, wanneer het Woord des Heeren dierbaar of duur, dat is schaarsch is (1 Sam. 3 1). Wij hebben onze ouders wel hooren spreken over den tijd van een vijftig jaar geleden, toen de heilbegeerigen en door Gods Geest ten leven verwekten van uren ver kwamen toestroomen naar een enkelen prediker van Gods waarheid, naar een oase te midden van de groote zandwoestijnen, die zich toen over ons land uitstrekten. 't Was soms niet eens een bij uitstek begaafde prediker; maar tegenover 't moderne ongeloof hield hij beslist vast aan Gods Woord, hij predikte zegen en vloek, leven en dood, drong met ernst op bekeering aan en op geloof in Christus. En de vromen leefden er bij op en genoten, al is het dat men nu van achteren wel kan bezien, dat er niet diep in Gods Woord gegraven werd en het ook toms nog wel in de leer een weinig scheef liep. u mochten wij wel begeeren, dat bij 't klaarder licht van kennis, dat nu schijnt, en bij de overvloediger toediening van de melk en de vaste spijze van Gods Woord, ook die oude heilbegeerige honger naar 't heil des Heeren bij ons mocht leven, die in de dagen van schaarschte het volk des Heeren zoo gelukkig deed zijn met 't geen God hun gaf.

Wij moeten echter ook niet te veel jammeren en klagen over het geestelijk gebrek, dat zich in deze toestanden openbaart. Klaagde een zoo eminent prediker als Dr. Kohlbrügge eens, misschien wel in een mismoedige bui, over zijne gemeente „wanneer men hun het beste geeft, zijn ze nog niet tevreden"[1]) wat zou ons dan wel kunnen gebeuren! Laten de leeraars maar goeden kost geven uit Gods Woord, en God bidden met zijn volk om de werking zijns Geestes in de harten. Dan zal er altijd een volk zijn welks zielen bij 't Woord des Heeren opleven, en op den duur zal men merken, dat ook de gemeente, in haar geheel, globaal genomen, bekent, dat het des Heeren Woord is.

[1]) Dr. Zahn. Leben eines Reform. Pastors. Pag. 287.

In de Kerkelijke bewegingen van 1834 en 1886 is onmiskenbaar een werking des Geestes geweest om de Gemeente Gods uit een zondige vermenging met de wereld uit te leiden, door haar te doen breken met een bestuursinrichting in 1816 aan de Gereformeerde Kerken opgelegd, waardoor die zondige vermenging gehandhaafd werd. Het is wel waar dat ook „veel vermengd volk" (Exod. 12 38) mee opgetrokken is, mensche die door verkeerd leven en losheid en wispelturigheid van kerkelijk leven of door onteederen zin en gebrek aan geestelijken ernst later tot ontsiering van de Kerk bleken te zijn. Ook is het niet te ontkennen, dat een deel betergerd den is meegegaan, dat toch weinig oog en hart had voor goed en gezond kerkelijk leven, maar aan de kwaal van scheurziekte leed, van welke kwaal ze later nog niet genezen bleken. Evenmin zullen wij ontkennen, dat er meegegaan zijn, die eveneens weinig kerkelijk besef hadden, maar daar wilden zijn waar naar hun oordeel het vrome volk was of de trouwe leeraars zich bevonden. Het is ook niet te verwachten of te eischen dat in eene kerkelijke beweging allen, die meegaan, even helder en klaar inzicht zullen hebben in de beteekenis der zaak. Een deel komt later tot helderder inzichten en zuiverder bedoelen, en verblijdt zich dan, dat God hen als blinden geleid heeft in een weg die hun thans heilzaam is. Bij een ander deel houden de geestelijke kwalen de bovenhand, dan beginnen zij zich teleurgesteld te gevoelen, en gaan weer heen, of blijven zich niet op hun gemak gevoelen. Maar alle deze dingen nemen niet weg, dat een groot deel van des Heeren volk in ons land in die kerkelijke bewegingen door des Heeren Geest is opgewekt om met verlating van geld en goed en onder veel smaad en gewillige opoffering te breken in 't kerkelijk leven met de ongehoorzaamheid aan God en Zijn Woord, en zich op te maken om den Heere de eere te geven, en Hem te gaan dienen naar Zijne ordinantiën. En zoo zijn wij gekomen tot ons Gereformeerd kerkelijk leven, en is ook zelfs door die beweging, op vele plaatsen bij een deel achtergeblevenen in 't Hervormde kerkgenootschap die der waarhe d Gods genegen waren, meer zin voor bealistheid gekomen in leer en prediking, al is 't dat een ander deel afzakte en achteruitging. In deze dingen is het werk des Heeren op te merken: *Laten we dan kerkelijk zoo leven als ons, naar onzen kerkelijken oorsprong, voor God betaamt.*

Licht en schaduw zijn hier juist verdeeld.

Al is het in onze Gereformeerde Kerken niet al goud wat er blinkt, toch mag de rijke zegen, dien God de Heere ons in de zuivere bediening des Woords en der Sacramenten schonk, niet gering worden geacht.

En bovenal het werk der reformatie mag nooit stil staan. De ecclesia reformata est semper reformanda 1) moet de grondtoon blijven ook van ons kerkelijk leven.

[1]) De Kerk, die tot reformatie kwam, moet steeds met die reformatie doorgaan.

Officieele Berichten.

Schiedam, 11 Oct. Werd voor enkele weken de Gemeente ontrust door het bericht, dat een onzer Leeraren, de WelEw. heer Ds. D. Ringnalda, een roeping ontving van Kerk B te Bunschoten, hedenmorgen bij het begin der Godsdienstoefening mochten we het verblijdend bericht uit zijn mond vernemen, dat hij met vrijmoedigheid voor die roeping had bedankt. Dat de zegen des Heeren dit besluit moge vergezellen en zijn arbeid met zijn medebroeder in de bediening tot in lengte van dagen moge worden gezegend!

Namens den Raad der Geref. Kerk,
J. Van Spijk.
Scriba.

De classis Leeuwarden heeft in hare vergadering van 7 Oct. jl. met algemeene stemmen besloten, aan Ds. J. P. Visscher, dienaar des Woords bij de Geref. kerk te Leeuwarden, op zijn verzoek, wegens voortdurende krankheid, eervol emeritaat te verleenen, ingaande 1 Jan. 1904.

Namens de Classis,
J. C. Rullmann.
Scriba.

L. S.

De Deputaten naar art. 4 van de Zendingsorde geven hierbij kennis, dat zij tot *Voorzitter* hebben gekozen *Dr. H. Dijkstra* en tot *Secretaris Prof. P. Biesterveld.*

Voor de examinatie in de vakken, vastgesteld in art. 6 van de Zendingsorde, zijn aangewezen, wat betreft de vakken genoemd onder:

1e. *Prof. M. Noordtzij.* Voor de studie in deze vakken worden aanbevolen:

a. Oost en West. Land en Volk onzer Kolonien door J. ten Have, of

Insulinde. Land en Volk van Nederl. Indie door W. F. H. Wunderlich.

b. Dr. G. Wilken. *Volkenkunde van Nederl. Indië.*

T. C Herkmeijer. *De rechtstoestand* der Inlandsche christenen in Nederl. Indië.

c. Behalve enkele werken onder 2 en 4 genoemd:

Von Orelli. *Algem. Religionsgesch.* Marcus-Bonn.

R. Falke. *Budha, Mohammed, Christus.* Bertelsmann Gutersloh, of

M. Dodd. *Mohammed, Budha and Christ.* Hodder London.

Dr. H. Kern. *Geschiedenis van het Budhisme in Indië.*

L. J. Frohnmeijer. *Neuere Reformbestrebungen im Hinduismus.* Bazeler Miss. Magazin 1808, § 129.

2e. *Dr. H. Dijkstra.* Aanbevolen worden ter bestudeering:

F. Lion Cachet. Een jaar op reis.

S. Coolsma. Eene Zendingseeuw.

F. F. Kruijff. Geschiedenis van het Ned. Zendelinggenootschap.

H. Dijkstra. Het Evangelie in onze Oost.

L. Adriaanse. Sadrach's kring.

G. Warneck. Abris einer Geschichte der Prot. Missionen.

3e. *Prof. H. H. Kuyper* en *Prof. P. Biesterveld.* Ter bestudeering worden aanbevolen:

G. Voetius. Pol. eccles. Pan III. Lib. II, Ty. I, de prima plantatione et plataeribus eccleriorum; Pr. III, c. 3, de mediis propagandae religionis et augendae ecclesiae per Cenveroionen Infidelium, Lareticuum, idololatrarum.

J. Hoornbeek. De Conversionum Indanin et Getilium, uitgegeven door D. Stuart Amst. 1669.

Acta van het Zendingscongres, gehouden te Amsterdam 28—30 Januari 1890. Amsterdam, J. A. Wormser, 1890.

Besluiten van de Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, 1899, 1899 en 1902. Met naam de Zendingsorde.

G. Warneck. Evangelische Missionslehre Gotta, T. A. Perthe 1892—1897.

4e. *Prof. W. Geesink.* Ter bestudeering worden aanbevolen:

Collegedictaat van Prof. Geesink 1901 en 1902, over:

1e. den oorsprong van den Islam.

2e. het leven van Mohammed.

3e. Dogmatiek en dogmengeschiedenis van den Islâm.

4e. Elenctiek in betrekking tot den Islâm.

Het Artikel van *Dr. Houtsma:* „der Islâm" in Lehrbuch der Religions geschichte van Dr. P. B. Chantepie de la Saussaye. 1e Band, 2e Stuk. Freiburg, 1897.

Het Artikel van *Dr. C. Snouck Hurgronje:* De Islam; Gids van 1886.

R. Dozy. Het Islamisme, 3e druk. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink en Zn. 1893.

De Artikelen van *Dr. L. W. C. van den Berg* in: Encyclopaedie van Ned. Indië; Deel II p. 530 en 568.

G. A. Wilken, Handleiding voor de vergelijkende Volkenkunde van Ned. Indië. Leiden, E. J. Brill, 1193. Hist. 22—26.

Collegedictaat van Prof. Geesink over de Pseudoreligie van Indië. Inleiding. 1e. Vedische religie. 2e. Brahmanisme. 3e. Buddhisme. 4e. Hinduisme.

Namens Deputaten voornoemd:
P. Biesterveld, *Secretaris.*

Verslag van de Centrale Pastorale Conferentie, gehouden te Zwolle 13 Aug. 1903.

III.

Het onderwerp van Ds. F. Kramer was: de *bediening des Woords en het inwendig leven der kinderen Gods.*

Ref. vond in het hem opgedragen referaat twee begrippen, „de bediening des Woords" en „het inwendig leven der kinderen Gods" samengevoegd, die samen behooren als de spijze en het leven. In stilte wordt soms geklaagd, dat beide vreemd naast elkaar staan. Daarvan kan de reden liggen bij de leden der Kerk, wier inwendig leven verkeerd kan zijn, en buiten het Woord omgaan. Maar ook de predikers loopen het gevaar, in ultra gemoedelijkheid of ultra-leerstelligheid te verloopen. Het doel nu is, zooveel mogelijk aan de hand van Calvijn te zoeken, wat in dezen ons tot richtsnoer moet dienen.

Het leven der geloovigen is een leven in de oefenschool der godzaligheid, in al hun leven uitkomend. Dit leven gaat niet buiten hun gevoel om, want het leven der godzaligheid is een leven des harten. Maar nooit is het gevoel de bron hun levens, maar het geloof. De H. Geest is de Geest der wijsheid en des levens. Het eeuwige leven is het kennen van God en Zijnen Zoon. Het leven van den beelddrager Gods is een bewust leven. Tot dat hart des menschen is de weg door zijn hoofd en bewustzijn. Daarom is het Woord, om hem kennis te verleenen. Dat is het licht op zijn levenspad, waar de geloovige leeft, waarin hij onderwijs moet zoeken; en dat niet alleen voor zichzelf in huis alleen, maar bovenal in het midden der gemeente, waar hij moet opgewekt worden. Aldus onderwerpt hij zich aan de door God gewilde orde. Soms schijnt dat Woord, dat ons bediend wordt, overbodig, maar goed bezien is het steeds tot spijze of tot medicijn. Het is onmisbaar voor de geloovigen.

Hiermede heeft men bij de bediening des Woords rekening te houden. Christus heeft in Zijn gemeente voor Zijne leden de dienaren geroepen en aangesteld. Zij zijn herders; en het woord is hun herdersstaf. Zij staan op den kansel met de autoriteit en in den naam van Christus. Zij moeten het heil hunner schapen behartigen. Daarom moet Christus het middelpunt hunner prediking zijn. Hun woord moet tot leering strekken; want zij zijn bovenal leeraars. Al hun doel is de stichting der gemeente: de onderrichting in geloof, in alle goede werken, in alle leven der godzaligheid. Zij doen dat door opwekking en vertroosting, door het recht snijden van het Woord Gods. Menigeen is met het deel, dat hij krijgt, misschien niet tevreden. Maar de herder leeft nog: met eene vriendelijke stem roept en vergadert Hij de kudde; met een harde stem verjaagt Hij de wolven en vijanden: maar bij alles paart zich zekere zachtheid, die doet uitkomen het doel om te winnen. Aldus dient de prediking tot de zaligheid der zielen. Dat is de roem des predikers. Niet hunne eerzucht mogen zij dienen, maar de Kerk Gods.

Dat is niet te leeren of tot één vorm der prediking bepaald. Daarom moet niet alleen naar de behoefte der gemeente worden gepredikt, maar moeten ook de leden der gemeente bezocht worden.

Een leeraar der gemeente van Christus moet niet een dienaar der letter, maar een dienaar des Geestes zijn. Zijn zij dat, dan telen zij in geestelijken zin kinderen en komt hun de naam van „vaders" toe. Verzuimen zij dit, dan vervalt een deel hunner kudde tot intellectualisme, en een ander deel tot mysticisme. En daarvoor dreigt het gevaar, nu vele dienaren aan allerlei politieke en maatschappelijke vergaderingen deelnemen. Zij zoeken dan in gemoedelijkheid vergoeding voor het prediken van het gezonde Woord, of op andere wijze trachten zij meer de menschen te behagen dan Gode.

Zoo moet het niet. Het geestelijk leven der geloovigen moet gevoed en zoo noodig genezen worden door de zuivere bediening van het Woord Gods. Dan wordt de Zondag als van ouds een feestdag en een begin van den eeuwigen Sabbath.

Dit referaat, dat getuigde van belezenheid in Calvijns werken, lokte ook ernstige besprekingen uit.

Wat zou wel de beste weg zijn om zich op de hoogte te stellen van het inwendig leven der kinderen Gods? zoo wordt gevraagd. Duidelijk wordt het uitgesproken, dat Gods Woord de kenbron is voor het leven der geloovigen, en dat het verkeer van den dienaar des Woords met de leden zeer dienstig is. Vooral moet gedurige aanraking bestaan tusschen den dienaar des Woords en de ouderlingen, die ook herders zijn. Men zie toe, dat de Kerkeraadsvergaderingen niet opgaan in de bespreking van allerlei dingen van stoffelijken en huishoudelijken aard, maar lette vooral op de geestelijke belangen. Vooral is het noodig voor den dienaar, zelf in de dingen Gods te leven en persoonlijk in de gemeenschap met den Heere te wandelen.

Voetius zegt, dat de predikanten drie boeken moeten lezen: het Woord Gods, het boek der gemeente, en dat van hun eigen hart.

Een leven in de nabijheid Gods geeft warmte aan toon en voordracht, ja, doet eene gezegende uitwerking van zich uitgaan op de geheele prediking. Hoe beter schaap, hoe beter herder.

Voor de kennis van het inwendig leven der kinderen Gods is ook veel te leeren uit de werken van Engelsche schrijvers, (Voetius wees daar vooral op) Bizonder wordt aanbevolen het tweede deel van Brakels *Redelijke Godsdienst*, waarin een schat van geestelijke kennis is neergelegd; Voetius' *Geestelijke verlatingen*, onlangs opnieuw uitgeg. door „Filippus", en andere werken.

Wordt o. m. ook gevraagd, of de dienaar des Woords in elke prediking op alle toestanden moet ingaan, of ieder zijn bescheiden deel in de prediking moet hebben, de bekommerde, en verzekerde enz.

Wordt geantwoord, dat niet alle toestanden in één predikatie kunnen worden behandeld. De spijs moet bereid, maar niet gekauwd. Als de Leeraar iets merkt in de gemeente, dat niet goed is, zoo spreke hij daar niet terstond tegen, maar wachte op een gelegener tijd.

Of ook rekening moet gehouden in de prediking met anderen dan kinderen Gods? Ongetwijfeld; Gods Woord doet dat ook. Calvijn zegt, dat met harde stem de wolven en roovers moeten worden verschrikt.

Hiermede waren de besprekingen afgeloopen. Wordt besloten het volgende jaar. D. V. weer eene Conferentie te houden liefst te Zwolle. Waarschijnlijk zullen de referenten gevolg geven aan het verzoek der Vergadering en hun referaten in druk laten verschijnen. De voorzitter bracht dank aan allen, die hadden medegewerkt om deze conferentie zoo goed te doen slagen.

De vergadering werd daarna met gebed gesloten.

De Heere gaf ons een aangenaam en nuttig samenzijn.

Namens het Comité der Centr. Pastorale Conferentie,

Francker. A. Doorn.

Buitenland.

Duitschland. Ongeloof en geloof geformuleerd.

Onlangs werd eene conferentie van predikanten der Evangelische landskerk van Saksen-Meinungen in Midden-Duitschland gehouden. De vertegenwoordigers van de oude en de nieuwe richting op godgeleerd gebied, formuleerden daar hunne beschouwingen.

Volgens de *Chronick* van Leipzig is de tegenstelling aldus uitgedrukt.

De *radicalen* hebben hun standpunt in de volgende bewoordingen uitgesproken:

1. De bekende Babel-Bijbel redevoeringen van Prof. Delitzsch hebben zooveel beweging veroorzaakt, omdat zij een der meest belangrijke vraagstukken, waarvoor het Christendom zich geplaatst ziet, behandelen. Een grooter getal van Christenen dan ooit te voren, aanvaardt niet de rechtzinnige leerstellingen.

2. De rechtzinnige godgeleerdheid grondt zich ter eener zijde op een zekere theorie van inspiratie, en ter andere zijde op de wijsbegeerte van Aristoteles.

3. De traditioneele theorie der inspiratie heeft geen grond in de Schriften, en is niet in overeenstemming met het Evangelie.

4. De traditioneele beschouwingen in betrekking tot God, de wereld, het menschdom, den oorsprong en de ontwikkeling der dingen, zijn geheel en al veranderd door de naspeuringen der wijsbegeerte en der natuurwetenschappen, en deze naspeuringen zijn de vrucht der reformatie. In deze veranderingen wordt niets tegen, veeleer iets in overeenstemming met de Voorzienigheid gevonden.

5. Christus heeft ons verlost tot een nieuw leven, gebaseerd op de vereeniging met God, liefde en de hoop der onsterfelijkheid. Wij worden door geene ordinantie gebonden, maar eeniglijk door den Geest van Christus, die alleen datgene werkt, wat heilig, zuiver en eeuwig is.

6. De Geest van God spreekt tot ons door de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament, maar deze genomen als een geheel en volstrekt niet door ieder afzonderlijk deel des Bijbels op dezelfde wijze.

7. De christelijke leer zal in de toekomst meer beslist afhankelijk zijn van Christus dan vroeger het geval was. Zij zal nadruk leggen op het christelijk leven, dat voortvloeit uit het geloof des harten, maar zal minder nadruk leggen dan tot hiertoe het geval is geweest in de geloofsbelijdenissen op formuleering naar de beginselen der rede.

De rechtzinnigen hebben, tegenover bovenstaande stellingen de hunne geplaatst, waaruit wij het volgende ontleenen:

1. Er zijn geen redenen om te vreezen, dat de beschouwingen in de voorgaande stellingen uitgesproken, wier aanvaarding met zooveel vertrouwen wordt voorspeld, ooit in de belijdenis der kerk in het algemeen zullen worden opgenomen. Het zijn geen vastgestelde resultaten van wetenschappelijk onderzoek, maar slechts veronderstellingen van eene nieuwe wijsbegeerte, geleenaard door hen, die zich nog als christenen uitgeven, maar het aloude Evangelie wat zijn wezenlijken inhoud aangaat verwerpen. Deze beschouwingen zijn niets anders dan de herhaling van wat de oude *rationalistische* scholen hebben geleerd. Gelijk de vroegere voorspelling, dat de dagen van het rechtzinnig christendom geteld waren, beschaamd zijn uitgekomen, zoo ook zal deze voorspelling nooit uitkomen.

2. Wij houden ons vast aan de *Inspiratie* der Schriften. De goddelijke waarheid der Schriften is in het minst niet van hare waarde beroofd door de zoogenaamde resultaten van wijsgeerig onderzoek en van de natuurwetenschappen.

Zelfs niet door de leeringen van neologen als Nietzsche en Haeckel, die met alle christendom hebben gebroken, terwijl het Bijbelsch christendom verdedigd wordt door een breede schare van erkende geleerden.

3. De nieuwe *hypothese* van eene redding gebaseerd op de vereeniging met God, liefde en de hoop der eeuwigheid is niets anders dan een herleving van het oude *rationalistische* drietal: God, Deugd en Onsterfelijkheid.

4. Onze belijdenisschriften zijn niet opgesteld door onkundige mannen, maar zijn uitdrukking van onzen redelijken godsdienst. Vasthouden aan de belijdenis is nimmer eene belemmering geweest van ware godsvrucht. Wat meer zegt, waar zaligmakend geloof is onmogelijk zonder eenige kennis van de christelijke leerstellingen.

Het spreekt wel vanzelf, dat de stellingen van de rechtzinnigen ons, Gereformeerden, niet geheel voldoen. Toch willen we het bovenstaande onder de aandacht onzer lezers brengen, omdat er uit blijkt, dat hetgeen in Nederland onder ethisch verstaan wordt, met de belijdenis der moderne Duitschers in beginsel overeenkomt. „De Christelijke leer zal nadruk leggen op het Christelijk leven, dat voortvloeit uit het geloof des harten, maar zal minder nadruk leggen dan tot hiertoe het geval is geweest in de geloofsbelijdenissen, op formuleering naar de beginselen der rede." Dit is den Ethischen naar het hart.